

NÉMETH GÉZA

Repülj Buddhával!

Nepál

Még meg sem érkeztem Nepálba, máris ízelítőt kaptam az országból. Úgy két órája várakoztam sokadmagammal Újdelhi repülőterén felszállásra várva, amikor végre konkrét információt kaptunk: Katmandu repülőtere a köd miatt beláthatatlan ideig nem fogad. Szó, ami szó, a kora reggeli órákban az indiai fővárosra is elég sűrű köd telepedett, de éltem a gyanúperrel, hogy a katmandui reptér műszaki felszereltsége megrekedt még valahol a múlt század közepi állapotoknál. Végül átrepültük a Himalája déli előhegyeit és baj nélkül betont fogtunk. Ekkor újabb meglepetés ért. Azt már tudtam, hogy Újdelhi olyan időzónában fekszik, mely nem egy, hanem félórát ugrik, ha keletnek haladunk, ám Nepál még ehhez képest is negyedórával előrébb tart; azt hiszem, e téren világviszonylatban is egyedülálló.

Már laoszi utamnál is drasztikusan csökkent a csoportlétszám (a szokásos 10-12 helyett háromra), itt meg aztán végképp. Már két hónappal elutazásom előtt megtudtam, hogy az angliai székhelyű irodának e januári időpontra nem sikerült több utast toboroznia, úgyhogy egymagam alkotom a csoportot (szerencsére csak csekély ráfizetéssel járt). Így aztán kaptam egy helybeli túravezetőt, autót sofőrrel, szállás gyanánt pedig egy

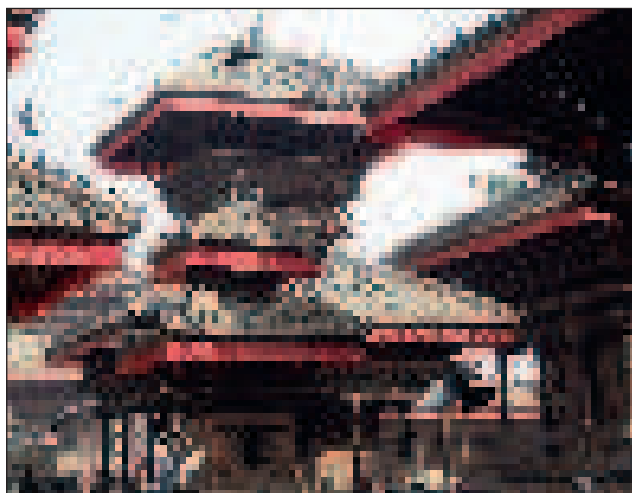
hajdanvolt palotába fuvaroztak. A Shanker a XX. század elején épült egy a király fölé emelkedett miniszterelnöki dinasztia, a Rana jóvóltából, aztán 1964-ben alakították át hotelemé. A hajdani pompa a külsőre (mintha kis-sé befűjták volna tejszínhabbal), továbbá az előcsarnok káprázatos fafaragványaira, bútorzatára korlátozódik, a szobák nem különösebben elegánsak, ráadásul ketté is vágják őket. Nemcsak hosszában, hanem keresztben is. Az eredeti helyiségek belmagassága olyan nagy volt, hogy úgy gondolták, miért ne válasszák szét horizontálisan is. Ilyenképpen pl. az ablak felső része nekem jutott, az alsó meg az alattam lakónak.

Aki Katmanduban nem járt a *Durbar tere*n, semmit sem látott (más kérdés, hogy még két hasonló, és ugyanilyen nevű tér van a szomszédos városokban). Ez a régi királyi negyed, tele palotákkal, templomokkal, szentélyekkel, galambokkal, emberekkel, akiknek egy része turista, a többi meg helybeli, és vagy a lábát lógatja, vagy megpróbál rásózni valamit a külföldiekre. A vöröstéglás, káprázatos fafaragásokkal díszített építmények zöme a XVII–XVIII. századból származik, s bár 1934-ben egy földrengés során sok kárt szenvedtek, újjáépítették őket, ha nem is mindig eredeti formájukban. Egyébként valamennyi a *newar* etnikumhoz tartozó mesterek keze

munkája, miként országszerte úgy 2500 különféle hasonló építmény is. A legimpozánsabb a városnak is nevet adó hármastetőztű Kasthamandap templom, de amúgy nehéz a választás. Be sem teszem a lábam egyikbe sem (annyi hindu templomot láttam már); a tér önmagában olyan atmoszférát sugároz, hogy órákat lehet böklászni a körmökén, ami egyébként már jó ideje világörökség.

A tér egyik oldalában áll a Kumari Bahal, az élő istennő háza. Háromszintes, vöröstéglás épület, a szokásos fafaragásokkal. Némi pénzért (belépődíj) az egyik ablakban megjelenik maga az istennő, aki – egy kislány. A Kumari Devi intézménye az 1700-as évek második fele óta létezik, eredete elég homályos. Némiképp hasonlóan választják ki, mint a Dalai Lámát, mégpedig kizárólag a *newar* etnikum arany- és ezüstműves kasztjából. Négy-tíz év körüli kislányok lehetnek a jelöltek, megfelelő horoszkóppal, de számít a szemük színe, a fogaik formája, a hangszínük, összesen 32 alapkövetelménynek kell megfelelniük. De még ez sem elég. A jelölteket egy első-tétített szobába zárják, ahol rémséges zajok hallatszanak, szörnymaszkos férfiak táncolnak. Aki a legnyugodtabban viseli a tortúrát, az lesz a kumari és családjával beköltözik a házba. Évente néhányszor jelenik meg

A katmandui Durbar tér

Szüvenírek és newar fafaragványok minden mennysiségben

a város utcáin, legfőképpen egy szeptemberi vallási fesztiválon, amikor díszes hintón hordozzák körbe Katmanduban. Addig marad kumari, amíg az első vérzése meg nem jön, aztán újat választanak. Úgy tartják, kumarit feleségül venni szerencsétlenséget hoz, ettől függetlenül ezek a lányok, amint

Pár éve Nepált még úgy emlegették: „a himalájai királyság”. A Himalája maradt, a királyság eltűnt. Az említett Rana-família már a XIX. század közepe óta a király fölött állt, ám a múlt század közepétől a népnek egyre inkább elege lett autokrata uralmukból, úgyhogy némi indiai segítséggel eltakarították őket. A királyok visszavették hatalmukat, a végén még többpárti demokráciával is kísérleteztek, ám 1996-ban a nepáli kommunista (maoista) mozgalom felemelkedésével polgárháborús állapotok uralkodtak el. 2001. június elsején vérengzés zajlott le a királyi palotában. Dipendra koronaherceg megölte apját, anyját és hét további családtagot, majd öngyilkos lett. Tettének oka állítólag az volt, hogy családja ellenezte nőülési szándékát, pontosabban a választottját. A megölt király fivére ült a trónra, akit 2006-ban a képviselőház megfosztott címétől és az ország államformáját szövetségi köztársaságra változtatta. E döntés 2008-ban lépett életbe, az ezt követő választásokat pedig megnyerte a maoista párt, mely egy évre rá a vele koalícióra lépett Nepáli Kommunista (marxista-leninista) Párt vezetőjének adta át a miniszterelnöki hatalmat. Ezek fényében nem meglepő, hogy az országban úton-útfélen látni sarló-kalapácsos és vörös csillagos jelképeket. Valamiféle kommunizmusnak azonban egyéb jelét nem látni. Viszont végre béke van, tűrhetően fejlődik a gazdaság, mindemellett óriási a munkanélküliség. Becslés szerint kereken 2 millió nepáli kénytelen külföldön, főleg a Perzsa-öböl államaiban és Malajziában munkát vállalni. Velük volt tele oda-vissza a gép, a reptéren pedig olyan plakátokkal reklámozzák magukat a bankok, hogy apu rajtuk keresztül küldi haza a pénzt a képen ábrázolt csonka családnak, hogy a sok földi jót meg tudják venni.

Apu, persze, mindezt látástól vakulásig dolgozik valami építkezésen, mondjuk Dubai-ban, és még mindig óriási az igény a külföldi munkára. Ha hotelemből a központ felé mentem, elhaladtam a belügy épülete mellett, ahol ezerszám álltak útlevelért vagy miért a férfiak.

Ha az óvárostól északnak tartunk, megérkezünk Katmandu „turistagettójába”, a Thamel negyedbe. Még a hippikorszakban vált felkapottá, és népszerűsége a hátizsákosok körében töretlen; teljes a wi-fi-lefedettség, szó szerint pár forintért lehet külföldre telefonálni, itt van a legtöbb vendégház, jobbfajta, de azért nem drága étterem, bár és elképesztő mennyiségű ajándékbolt. Hamis CD-k, DVD-k minden sarkon, ruhaüzletek százszámra, és annyi szuvenir, hogy ha azonnal leállnának a továbbiak gyártásával, akkor is kitartana a készlet a jövő századig. Annak dacára, hogy nincs főszezon, rengeteg a turista, nem meglepő módon sok a fiatal kínai nő, akik rogyásig tömött szatyrokkal téblábolnak egyik ruhaüzlettől a másikig. Én is megszabadulok pár dollártól, nem bírok ellenállni egy jó szabású, jakgyapjúból készült dzsekinek, meg egy kaszírpulovernek.

Nepáli utazásom – önmagam számára szabott – egyik előfeltétele volt, hogy a programból nem maradhat ki a *Chitwan Nemzeti Park*. Ez a 100–800 méter közötti magasságú, javarészt síkvidéki, szubtrópusi jellegű vidék az Indiába is átnyúló termékeny Terai régióban fekszik. Neve azt jelenti: a dzsungel szíve, ami nem egészen fedi a valóságot, hiszen szavannás vidékei is vannak. A XIX. század végétől jó ideig a nepáli uralkodó osztály kedvenc vadászterülete volt, habár Katmanduból az 1950-es évekig jöszerevél csak gyalog volt megközelíthető és az út heteket vett igénybe. De ha már az urak ott voltak, maradtak is hónapokig és kedvükre ölték a tigriseket, orrszarvúakat, leopárdokat. További nyomásként nehezedett a különleges élővilág területre, hogy az északabbi dombvidékekről egyre több szegényparaszt települt át ide, hogy termőföldhöz jusson. A 60-as évek végére a Chitwan erdeinek mintegy 70 százalékát kiirtották (DDT-vel!), és annak ellenére, hogy először a rinocéroszok kaptak viszonylagos védelmet, már csak 95 példány maradt a húsz évvel korábbi 800-hoz képest. A nemzeti parkot 1973-ban alapították. Az idők folyamán területét kissé növelték és pufferzónákat is létrehoztak. Itt még vannak települések és a lakosság a téli időszakban megengedik, hogy az embermagasságúnál is nagyobbra növő fűből bizonyos mennyiséget levágjanak, ha takarmánynak, vagy kunyhóik újrafedéséhez szükségük van rá.

Nagy reményekkel érkeztem meg a vendégházak sorozatát felvonultató kis faluba, hiszen szállásom közelében, szó szerint a kertek alatt, már ott a vadon. Bemelegítésként elvittek a közeli „elefánttelepre”. A Chitwanban nincsenek vadon élő elefántok,

Katmandu házrengetege

hallottam, teljesen normális életet élnek uralkodásukat követően.

Túl sok előzetes elképzelésem nem volt Nepálról. Afféle miniatűr Indiát vártam, ami, persze, merő ostobaság, hiszen a déli szomszéd óriási és ezerszínű, Nepál pedig hozzá képest csak „százsínű”, kicsi (másképp Magyarországnyi, 28–30 millió lakossal), de azért mégis: bár van saját nyelvük (a nepáli kb. a lakosság felének anyanyelve), a hindi írást használják, a pénznem szintén rúpia, itt született Buddha, ám ennek dacára a népesség kb. 80 százaléka hindu és itt is létezik kasztrendszer. Nepálban viszont nincsenek vallási ellentétek, legalábbis messze nem olyan élesek, mint a déli szomszédnál. India gazdag, tömérdek szegénnyel, Nepál nagyon szegény, de azért itt nincs olyan tömegméretű feneketlen nyomor, mint amott, ráadásul megindult némi fejlődés (a külvárosokban azért látni néhány kisebb szörnyűséges bódénegyed). A szegénység sokkal jellemzőbb a vidéki, isten háta mögötti régiókra, ahol viszont nem jártam. Egyszóval „same, same, but different”, vagyis ugyanolyan, csak más. Ez a nyugati hátizsákosok körében módszerűtlenkedvelt, egyébként thaiföldi eredetű kifejezés egész Délkelet-Ázsiában és Indiában is elterjedt és a szóban forgó országok hasonlóságára utal, ahol ezért mégis elég nagyok a különbségek.

legfőbb a szomszédos védett területekről téved át néhanap néhány bika, viszont tartanak pár tucatot. Elég szomorú látni a leláncolt lábú behemótokat, melyek, ha majd teljesen megszélidülnek, alighanem turistákat fognak fuvarozni. Szaporítják is őket, ami a szerény látogatóközpont megfakult fényképei alapján a következőképpen történik. Egy mahout (elefánthajcsár) felül a bika hátára és miközben az a nőstényen próbál tevékenykedni, irányítja, kormányozza.

Hajnali hétkor még akkora köd települ a Chitwanra, hogy amikor első tereptúrára visznek csónakkal, nem látom a víz túloldalát. (Déltájban, amikorra kiderült, kiderült, hogy a folyó nemigen szélesebb 15–20 méternél). Úgy félórát, ha haladtunk, ám a világon semmit se láttam, néhány merész, vagy szintén rosszul látó vízimadár kivételével. Aztán be, gyalog az erdőbe-mezőbe. A fű és a ritkásan eloszló fák kivételével gyakorlatilag semmi – és bár a Chitwan iránti érdeklődésem nem lankadt, optimizmusom annál inkább. Na, majd délután, a dzsiptúrán, mely mélyen bevisz a park belsejébe. Két békés mocsári krokodil egy patakparton és néhány

kig tartják őket, majd visszatelepítik a folyó környékére. Így is elég kevés példány marad életben, úgyhogy a faj az IUCN besorolása szerint súlyosan veszélyeztetettnek számít. Megjelenésbeli különlegességük a nagyon hosszú és keskeny állkapocs, az oldalirányban ellaposodott farok, és a hengeres testforma, mely kiválóan alkalmassá teszi a vízben való mozgásra, ám szárazföldön esetlenebbek a többi krokodilnál. Viszont a gaviálok élnek a leghosszabb ideig valamennyi krokodilfaj közül.

Volt szerencsém néhány nagyon ritka állatfajt látni szerte a világon, tigrist azonban még nem. Ennek legfőbb oka, hogy még nem is jártam az élőhelyükön. A Chitwanban viszont élnek tigrisek, még hozzá bengáliak, a legutolsó népszámlálás szerint úgy 100 példány. Tekintve, hogy a park területe nem egészen 1000 négyzetkilométer, aránylag csekély esélyem volt, hogy akár egyet is megpillanthassak. Így is történt – tigris sehol, leopárdról nem is beszélve. Önmagam megnyugtatósa végett megkérdeztem egyik parkfelügyelőt, mikor látott itt tigrist utoljára. Azt felelte, tíz éve dolgozik a parkban, de még soha.

az is csak állat. Eltelik egy óra, kettő, néhány szarvas bámészkodik a magas fű között, orrszarvúnak azonban nyoma sincs. Rajtunk kívül még vagy négy-öt elefántos csoport kering a terepen, a mahoutok kissé emelt hangon üvöltöznek egymással, ki mit lát. Amúgy nem kizárt, hogy az elefántok is kommunikáltak egymással. Ezt az emberi fül számára hallhatatlan infrahanggal teszik, és néha volt olyan érzésem, hogy az elefánt belseje határozottan rezonált alattam. A légzése nem lehetett, mert rendszertelenül érzékeltem. Az viszont kevésbé valószínű, hogy az orrszarvúakról beszélgettek. Bő három órával (ugyanis jócskán rátettem az időre) az indulás után, szürkületkor, egyik mahout jelzi, hogy lát egy anyát a kölykével. És csakugyan, a bozótokban ott legel egy behemót, nála nem sokkal kisebb borjával. Minthogy az elefánt még álltában is mocorog kissé, a mellettem ülő család nem kevésbé, no meg, mert erősen szürkül, talán egy-két használható képet sikerült készítenem róluk. A lényeg, hogy megvolt. Eddig csak fotón, filmen láttam ezt a fajt és mindig olyan érzésem volt, mintha valamiféle páncélt viselne. Pedig nem, csak ilyen a bőre. Az is feltűnő jellegzetességük, hogy az afrikai rokonokkal ellentétben csak egy szarvuk van, ami voltaképp nem szarv, hanem tülök, anyaga pedig szaru.

Pokhara városa a térképen nincs túl messze Katmandutól vagy a Chitwantól, azért mégis elég hosszú a kanyarokkal, emelkedőkkel megbolondított, főleg teherutó-forgalommal terhelt út. Az ötvenes évek elején a fővárosból ide eljutni még tíznapos kalandtúra volt, normális út nem létezett. Pokharát is a hippik fedezték fel a Nyugat számára a 70-es évek elején, nyugis, csendes hely volt, bőséges marihuána-ellátmánnyal. A hippik mára eltűntek, a polgárháború véget értével visszatértek a turisták, akiknek ellátásáról rengeteg hotel, vendégház, étterem, bár gondoskodik, megspékelve nem föltétlenül izléstelen szuvenírtömeggel, továbbá rengeteg a borbélyműhely és masszázslehetőség, hogy a hegyi túrákról visszatérők rendbe hozhassák testüket-lelküket. Kapható mindenféle, a hegyi túrázshoz szükséges felszerelés, ugyanis a közeléből egy csomó magashegyi túraútvonal indul, köztük az egyik leghíresebb nepáli túra, az Annapurna Circuit, melyen a résztvevők úgy két és fél hét alatt megkerülik (ha bírják) az Annapurna-masszívumot. Az Annapurna ugyanis nem egy csúcs, hanem hat, mely közül a legmagasabb az 1-es számot viseli és a világ elsőként meghódított nyolcezrese. Jó kis szobát kaptam, pazar kilátással a Himalája fővonulatára – már ha egyáltalán lehetne bármit is látni, de nem lehet. Távozásom reggelén földerengett a masszívum egy része, aztán a csaknem hétezeres Machhapuchhare csúcs, mely formája után a halfarok nevet kapta. Amit valójában láttam – a hotelem tőszomszédságában álldogáló ha-

A Boudhanath sztúpa

madár – nagyjából ennyi. A mocsári krokodil a szubkontinensen és környékén előforduló három krokodilfaj egyike. Nem túl nagy, 4–5 méter hosszúságú hulló, viszont a legszélesebb pofájú valamennyi társa közül. Ahhoz, hogy egy másik krokodilfajt is lássunk, már tenyésztelepre kell mennünk. A gaviálok vadonbeli egyedszáma 2003-ra 38 (!) egyedre csökkent itteni élőhelyük, a Narayani folyó környékén. Azóta évente begyűjtik a tojásaikat és mesterségesen keltetik ki őket a központban, ahol 3–4 éves kora-

De ha már indiai rinocéroszt se látok, csakugyan baj lesz. Ehhez nem terepjárót, hanem elefántot vetettek be szállítóeszközként, egy négytagú katmandui családot fogtam ki úitársakul (két kisgyerekekkel). Kétórás útra fizettem be, de ha valaki már ült elefántháton, tudja, hogy egy is elég sok. Az elefánt úgy megy, hogy dőcög, billeg, egyszerűen irtalmatlanul kényelmetlen az ücsörgés a hátára installált faszerkezetben. Van viszont egy hatalmas előnye. Minden állathoz közel lehet férközni vele, azok ugyanis nem félnek tőle, végtére is

zikók, a legközelebbi udvarában pedig tehén bögött rendszeresen.

Pokhara két részre oszlik: a turistanegyed a Phewa Tal-tó partvidéke körül nyúlik el, az óváros, ettől jóval északabbra található, de messze nem olyan látványos, mint a katmandui. Az viszont már befelé jövet feltűnt, hogy jó néhány hatalmas, és a helyi fogalmak (rikító színek) szerint bizonyára szép ház is áll a sok lepukkant, szegényes otthon mellett. Kiszolgált gurkák építették, volt miből, igaz, megszállták érte. Volt valamikor, a XVI. században a mai Nepál nyugati részén egy Gorka Királyság, mely a XVIII. század utolsó harmadában az egész Katmandui-völgyet uralma alá hajtotta és konfliktusba keveredett a Brit Kelet-indiai Társasággal. 1814-ben két évig tartó háború dúlt a nepáliak és a brit indiai hadseregbe. Brit kötelékben harcoltak az első, majd a második világháborúban is, sőt, máig is, főként békefenntartóként (indiaiak és nepáliak egyaránt). Szolgálati idejük minimum 16 év, 350 ezer forintnak megfelelő havi zsoldot kapnak, és elérték, hogy ugyanannyi nyugdíj illesse meg őket, mint brit társaikat. Csak a legkiválóbbakat veszik fel, kökemény fizikai követelményeknek kell meg-

Hindu vándorszerzetes (szadhu)

felelniük. A toborzás itt, Pokhara környékén folyik, de az ország minden részéből jönnek jelentkezők.

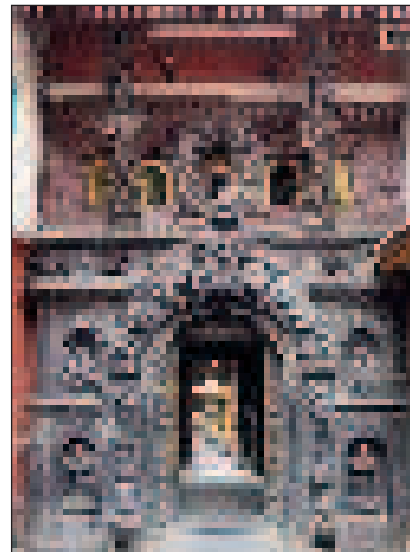
Bandipur csupán 80 kilométerre fekszik Pokharától, de többnek tűnik. A ma tízezer városka a XVIII. század közepe táján jött létre egy kis magyar faluból, itt találkoztak a Katmandui-völgyből érkező newar kereske-

dők, utóbb pedig fontos állomás lett az India és Tibet közötti kereskedelmi útvonalon. (A félreértések elkerülése végett, a magyar és a magyar nem rokon nép; ők mongoloidok.) A newarok hozták a kultúrájukat is, mely ma is minden téren megmutatkozik. Jelentőségét akkor veszítette el, amikor a 70-es években megépült a Katmandu-Pokhara főút, melyen mi is jöttünk-mentünk és jó 700 méterrel emelkedik a Marshyangdi-folyó látványos, helyenként szurdokszerű völgye fölé. Olyannyira mellékvágányra került, hogy csaknem a közelmúltig a monszun időszakában szinte megközelíthetetlen volt, mígnem 1998-ban épült egy rövid, szerpentes bekötőtűt. Idegent csak elvétve látok a központ szépen rendbe hozott, kávéházakká, éttermekké, ajándékboltokká átlényegült házakkal szegélyezett rövid főutcáján, másutt persze még annyit sem. Régi, szegényes falusi házikók (egyiken-másikon *igazi* palatető), meredek, inkább ösvényre hajazó utcák, melyeken fölmálházott asszonyok cipelnek iszonyatos terheket, más asszonyok, jórészt idősek, a házak tornácán szalmából szövögetnek valamit; orrukban, fülükben, csuklójukon arany(nak tűnő) piercing, ékszer. A környező dombokon teraszok sokasága várja az esőt, hogy végre művelésbe vehessék őket. Mintha megállt volna az élet... vagy talán mégsem. Épp vége a tanításnak, egyenruhás gyerekek özönlenek kifelé. Tapasztalatból tudom, egyenruha-féle akkor jut a szegény világ gyermekeinek, ha iskolájukat valamilyen egyház kezeli. És csakugyan, Nepál egyik legjobbnak tartott középiskolája van itt, a Notre Dame, amit japán katolikus apácák alapítottak 1985-ben. Az írástudatlanok aránya országosan csökkent ugyan az elmúlt évtizedben, de még mindig 34 százalék körüli, viszont a beiskolázási arányt, ami elsősorban a lányok körében volt alacsony, négy év alatt 75-ről 90 százalékra tornázták fel.

Este gyertyafényes vacsora a vendégházban. Nem a romantika miatt, hanem az egész országot napi rendszerességgel sújtó krónikus áramhiány okán. A Shankerben és pokharai szállodámban volt aggregátor, másutt este hat-hét körül elment a villany. Utolsó vidéki szállásomon, Nagarkotban már a recepció tábla fogadott, melyen közölték, hogy a hét melyik napján mely időszakokban nincs villany. És nem is volt.

Nagarkot elszórt házból álló falu a Katmandui-völgy keleti oldalában, 2100 méter magasan. Hotelem erkélyéről eszményi panoráma nyílik a Himalája főgerincére, tele nyolcezresekkel, de persze (miként Bandipurból sem) nem nyílt semmi, csupán a hegylábi teraszos földekre, ami csekély, de legalább szép vigasz. Nyílt viszont a söröm a vacsoránál, de olyan elemi erővel, hogy a pincér rémületére beterítette az egész asztalt. Többnyire az Everest márkával barátkoztam, de ha nem volt, ráfanyalodtam a Nepal Ice-

ra. Már tudtam, hogy ez utóbbi üvegei kizárólag heves habexplózióval nyílnak, akárcsak egy andezitos-riolitos vulkán... És mit tett a

Bhaktapuri szentély bejárata

pincér... Ujjával igyekezett befogni az üveg száját, s miután ez úgy-ahogy sikerült, sűrű bocsánatkérések közepette azon mód töltött a poharamba. Az ujjal befogós technikát régről ismertem Indiából. Európában ilyenkor ..., de hát mondjam? Most küldjem vissza másikért a szerencsétlent, amikor csak segítőkész volt? Megittam úgy. A Nap előtt keltem, bízva az időben, és csakugyan – a pirkadat kirajzolta a horizontra a hatalmas hegység főgerincét, ám mihelyt a vörös korong felbukott, az óriási csúcsok ismét belevesztek a párába. Seba, van még egy dobásom.

Vissza Katmanduba. A dombok magasából most láttam rá először a városra, a három-négyszintes színes házak irlagmatlan, zsúfolt tömegére, mely minden részletet elfed. Ismét megkapom az első napon már megismert helyi idegenvezetőmet, ezúttal előbb két nevezetes buddhista templomot kerestünk fel. A *Swayambhunath*, más néven Majom templom (nyilván kitalálják, miért – mert sok a majom) a legszentebb kegyhely a nepáli buddhisták számára. A város nyugati részén egy dombtetőn emelkedik, valószínűleg az V–VI. században épült, központjában egy hatalmas sztúpával, melyet mindenféle szentélyek és persze imamalmok vesznek körül. Pörgetik is őket rendszeresen a zarándokok, s habár némelyikük külsőre úgy fest, mintha egyenesen a világ végéről, valami középkori időkből érkeztek volna, a digitális meg a mobilos fényképezőgépek kattognak rendre. Vezetőm kissé csodálkozott, hogy csodálkozom egy mobilozó szerzetes láttán, végtére is haladnak a korrall.

A *Boudhanath sztúpa*, közelebb a belvároshoz egy kerek tér közepén emelkedik, ez

viszont a tibeti (menekült) buddhisták legszentebb helye Nepálban, mellesleg az egyik legnagyobb a világon. Ezerszínű tömeg, imázslók, virágfüzerek, szöttesek, füstölőpálcikák, pörgő imamalmok – majdhogynem vásári kavalkád. Vezetőm beirányít egy műhelybe, ahol aranykezü mesterek angyali türelemmel Buddha-kombinációkat festenek papírra, tényérnyitől a négyzetméteresig. Ha a mintázat parányisága úgy kívánja, a legfinomabb jakszőrecsettel. Nem bírom megállni, hogy két apróbbat ne vegyek. Aztán, amint kifordulok a főútra, egy anya állít meg, karján csecsemővel. Tört angolsággal előadja, nem pénzt kér, hanem csak annyit, vegyek a kicsinek a közeli boltban gyermektápszert. Jó. Kiválasztok egy dobozzal. Megfelel? Igen, de ez csak egy napra elég, vegyek nagyobbat. Veszek. Végül is, ha már az imént otthagytam negyven dollárt a képekért, egy nepáli kisgyerek egyheti ételme még belefér.

És ismét hinduizmus! A *Pashupatinath* templom a világ egyik legfontosabb Sivatemplomának számít, a főváros keleti részén, a Bagmati-folyó partján terül el; valójában egész komplexum. Az eredeti templomot kb. a VI. században építették, aztán az 1600-as években szinte újjávarázsolták és számos egyéb építménnyel bővítették, az eredetit ugyanis jórészt fölzabálták a természet. A gazdagon díszített építmények, szentélyek között a zarándokok és bámeszkodók között bőséggel látni (sáfránysárga ruhában, vagy majdnem anélkül) szadhukat, vagyis asketikus életmódú vándorszerzeteseket is. A most éppen csak pár méter széles, mocsos vízű, ám roppant szent Bagmati egyik partján éppen két-három halottat égetnek, a másiktól meg a családtagok és bámeszkodók nézik a máglyákat. A hamvakat a patakba szórják, pár méterrel odébb gyerekek pancsolnak a vízben. Emlékszem, az indiai Varanasiban csak suttomban lehetett fényképezni a halottégetést (így is majdnem megverték), itt senki sem korlátozza. Mellette áll egy hospice-ház, a halálra készülők utolsó „otthona”. Magába a főtemplomba csak buddhisták mehetnek be, a nyitott kapun át csak Nandi, a Siva-szentély őrző bika részszobra, pontosabban annak fenéke látszik, irtózatossá méretezett herékkel.

Katmandutól macskaugrásra fekszik Nepál két gyöngyszeme, *Bhaktapur* és *Patan* (hivatalos, mai nevén Lalitpur). Mindkettő tiszta középkori hangulatot áraszt, dús (nemritkán pajzán, erősen erotikus töltetű) fafaragványokkal ékesített newar stílusú templomaival, palotáival, szentélyeivel, az immár szokásos Durbár térre kifutó szűk utcáival, lesüllyesztett, medenceszerű kútjaival.

És akkor jöhet az utolsó dobásom – az Everest-repülés. Ezt nem úgy kell elképzelni, hogy az embert fölviszik a hegy fölé, hanem inkább csak feléje, és oldalról rá lehet látni. Már Pokharában kiszúrtam, hogy Nepálban létezik egy *Buddha Air* ne-

vű légitársaság (meg Yeti is), és elgondolkodtam, hogy hangzana mondjuk az, hogy Jesus Airlines, Fly Mohamed, vagy Shiwa Airways... Mit tesz isten, pont a Buddha egyik Beechcraft 1900D típusú, 16 személyes gépébe igyekeztünk beszállni reggel 8-kor, csak hát (mondtam én az elején, hogy komoly gondok lehetnek a katmandui reptér technikai felszereltségével), a köd miatt várni kellett. Miközben a büfében nézelődtem, mit láttam: Tibi csokit! Ez meg hogy kerülhetett oda? Másfél órás késéssel felszálltunk, kaptunk egy térképét, hogy a csúcsokat be tudjuk azonosítani, bár engem név szerint egyik sem érdekelt, csakis a látvány. Nem rossz, nem rossz, de amikor az ember úgy 5000 méter körül repül erős hétezersek előtt, bevallom, tízezer méter magasságból, mondjuk, a Tiensan, közvetlen felülről izgalmasabb. Húsz perc után a stewardess közli,

vitt és a 8 órás gépre jelentkeztek be, de mind már nem kaptak helyet, úgyhogy átírtatták a 9 órára. Ami, mint tudjuk, már nem szállt föl.

Az Everestől jut eszembe, tudják, ki az a *serpa*? Persze, a magashegyi teherhordó a Himalájában. Nos, nem egészen. Egy kb. 150 ezres lélekszámú etnikai csoport, az Everest előterében élnek 4000 méter körüli kis falvaikban. Mivel jól bírják a magasságot, közülük toborozták az első Himalája-expedíciók teherhordóit, hegyvezetőit, így aztán a magashegyi teherhordó színönimájává vált a nevük.

Túrivezetőm, Ram „hivatalos búcsúvacsorára” visz egy jobbfejta katmandui étterembe, ahol ettől függetlenül a földön (látatlan faszékecskén) kell ülni, irgalmatlanul kényelmetlen pózban. Bemelegítőnek kapunk valamit rizspálinkát, sült halat, sült húst, rizst és *dalt*, az elmaradhatatlan lencsefőzeléket, amit

Forognak az imamalmok (A szerző felvételei)

viszsa kell fordulnunk, mert az Everest előtt annyi a felhő, hogy a közelébe se tudnánk jutni. Nem éreztem nagy csalódást, ha eddig megvoltam nélküle, most már eztán is kibírom valahogy. Aztán tíz perc múlva újabb közlemény: most meg, újabb köd miatt, nem tudunk leszállni Katmanduban. És meddig tudunk még fenn maradni? Még úgy egy órát. Nem húzom tovább, tíz perc múlva megkaptuk a leszállási engedélyt, a befizetett 190 dollárból meg 130-at vissza, úgyhogy elégedetten tértem vissza hotelembé. Mindez 2011. január végén történt. Epilógus: ugyanazon év szeptember 25-én reggel ugyanez a gép leszállás közben, rossz látási viszonyok között, dombnak ütközött, lezuhant, mind a 16 utas és a háromfős személyzet meghalt. Idegenvezető barátom kis magyar csoportot

állaga folytán akár levesnek is nevezhetnénk. A lencse plusz rizs kombinációt, a bhalat *dalt* a nepáliak akár kétszer is eszik naponta, nekem egyszer is sok volt. Nekem a lencsefőzelékben legyen babérlevél! Hogy akkor mit ettem az úton? Nos, szinte minden második nap momót, ami ugyan tibeti eredetű, de immár Nepálban is afféle nemzeti eledelnek számít. Egyébként húsos derelye, a hús leginkább csirke, de egyszer merészen rávetődtem a jakhúsos változatra is. Speciális szószsal fenomenális.

Búcsúzól a katmandui reptéren pontosan hétszer ellenőrzik útleveletem, repülőjegyemet, táskámat, testi motozás mogyorózással egybekötve, még a gép feljáróján is. Új rekord. Viszont Ujdelhibe átrepülve ismét láttam a Himaláját!